

**AYOL JINSIY ORGANLARIDA GORMONAL DISBALANS
NATIJASIDAGI GISTOLOGIK VA PATOLOGIK O'ZGARISHLAR**

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti davolash ishi yo'nalishi

*talabasi **Ibroximova Rayxona Shaxobiddin qizi***

Ilmiy rahbar Gistologiya va biologiya kafedrasi mudiri

Yuldasheva Mohidil

Annotatsiya: Ayol jinsiy organlari organizmning murakkab va muvozanatli tizimi bo'lib, ularning normal faoliyati asosan gormonal muvozanat bilan bog'liq. Estrogen, progesteron, follikulostimulyator va lüteinlovchi gormonlar kabi asosiy jinsiy gormonlarning ma'lum darajalarida ishlab chiqarilishi, ayol jinsiy organlarining sog'lom, to'g'ri ishlashini ta'minlaydi. Gormonal disbalans tufayli ushbu gormonlar miqdori yoki muvozanati buzilishi o'zgacha patologik jarayonlarga olib kelishi mumkin. Gormonal notenglik ayol organizmida ko'plab gistologik va patologik o'zgarishlarni yuzaga keltiradi, bu esa homiladorlik imkoniyati, sog'lom hayz davri va umumiy salomatlikka sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tezisda Ayol jinsiy organlarida gormonal disbalans natijasidagi gistologik va patologik o'zgarishlar haqida ma'lumotlar berilgan

Kalit so'zlar: gormonal disbalans, gistologik o'zgarishlar, patologik o'zgarishlar, ayol jinsiy organlari, endokrin tizim, menstruatsiya buzilishlari, tuxumdon kasalliklari, bachadon patologiyalari, reproduktiv salomatlik, ginekologik kasalliklar.

Ayol jinsiy organlarida gormonal disbalans natijasida yuzaga keladigan gistologik va patologik o'zgarishlar zamonaviy tibbiyotning muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Gormonal muvozanatning buzilishi organizmida turli xil kasalliklarning rivojlanishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida ayol jinsiy organlarining tuzilishi va funksiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Gormonal disbalans ayol organizmida estrogen, progesteron, follikul stimulovchi va lüteinlashtiruvchi gormonlar kabi asosiy jinsiy gormonlarning sekretsiyasida va

nisbatan muvozanatida buzilish yuzaga kelganda namoyon bo'ladi. Bu holat ko'plab gistologik va patologik o'zgarishlarning sababchisi bo'lib, ayollarda sog'liq bilan bog'liq turli noqulayliklar va kasalliklarni keltirib chiqaradi. Asosan, ayol jinsiy organlari — bachadon, bachadon bo'yni, tuxumdon, bachadon yo'li (tushak) va tashqi jinsiy a'zolarining to'g'ri rivojlanishi va faoliyati gormonal tizimga chambarchas bog'liqdir. Gormonal disbalans mavjud bo'lganida, bu a'zolarining to'qimalarida ketma-ket gistologik o'zgarishlar kuzatiladi. Masalan, bachadon shilliq pardasida (endometriy) proliferatsiya va regressiya jarayonlari buziladi, hujayralarning o'sish intensivligi ortadi yoki pasayadi. Natijada, gipoplaziya, giperplaziya yoki atrofik o'zgarishlar yuzaga chiqadi. Endometriy giperplaziyasi gormonal nomutanosiblik natijasida rivojlanadi va bu holat ba'zan malign o'zgarishlarning sababi bo'lishi mumkin. Tuxumdonlarda esa polikistoz jarayoni boshlanishi, follikulalar notekis o'sishi va ovulyatsiya jarayonining to'xtashi kuzatiladi.[1]

Gormonal disbalans sababli bachadon bo'yni epiteliysida displazik jarayonlar va metaplaziya yuzaga kelishi mumkin. Bu o'zgarishlar keyinchalik benign yoki malign kasalliklarga olib kelishi ehtimoli bor. Ayollarda tez-tez uchraydigan bachadon miomasi, endometriozi, endometriy poliplari, giperplaziya va ba'zi boshqa kasalliklar ham xuddi shu gormonal disbalans fonida rivojlanadi. Mazkur patologik o'zgarishlar gistologik darajada to'qimalarning tuzilishida aniq namoyon bo'ladi. Shuningdek, gormonal yetishmovchilik yoki ziyodalik natijasida jinsiy organlarning mushak, tolali va epitelial to'qimalarida turli distrofik o'zgarishlar, nekroz, fibroz va kistoz shakllanish jarayonlari rivojlanishi ham mumkin. Gormonal muvozanatning buzilishi ba'zan jinsiy siklning buzilishiga, ya'ni oylik hayz ko'rishning siklikligi va davomiyligining o'zgarishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birga, ayollarda bepushtlik, homilador bo'lishni imkonsizligi, homila tashlashlar, erta tug'ruq va boshqa reproduktiv muammolar ko'proq uchraydi. Gormonal o'zgarishlar tufayli bachadon va tuxumdonlarda qon aylanishi buziladi, bu esa gipoksiya va boshqa trofik buzilishlarga olib keladi. Surunkali hipotrofiya va gipertrofiya, shuningdek, shilliq parda osti qatlamlarida va stromada

kistalar, fibroz to'qimalarning ko'payishi, sariq tanachaning saqlanib qolishi yoki regressiyasi, shilliq parda qatlamining normadan ko'p yoki kam bo'lishi natijasida kelib chiqadigan barcha morfologik holatlar organning funksional faoliyatini ancha susaytiradi. Ayol jinsiy organlarida gormonal disbalans oqibatida yuzaga keladigan gistologik va patologik jarayonlar reproduktiv salomatlikka bevosita ta'sir qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Masalan, endometrioz vaqtida endometriy hujayralari bachadondan tashqarida rivojlanib, atrofdagi to'qimalar bilan birga yallig'lanish va chandiq hosil bo'lishiga sabab bo'ladi. Tuxumdonlarning polikistoz sindromi esa luxumdonlarda normadan ortiq follikulaning yetilishi va pishib chiqmasligi, gipertrofiya va atrofiyaga olib keladi. Bachadon miomasi holatida esa miyometriyda tolali to'qimalarning o'sishi kuzatiladi, bu esa organizmda estrogen va progesteron muvozanatining keskin buzilishi natijasida yuzaga chiqadi.[2]

Shuningdek, gormonal disbalans, ayniqsa, o'sish davrida va klimakterik periodda aniq namoyon bo'ladi. Yigitlik va keksalik davrlarida gormonal o'zgarishlar fiziologik bo'lsa-da, ularning keskin, uzoq davom etishi gistologik va patologik o'zgarishlarni kuchaytiradi. Klimaks davrida estrogen darajasining keskin pasayishi natijasida bachadon shilliq pardasida atrofik jarayonlar rivojlanadi, epiteliy qavati yupqalashadi, qon aylanishi sekinlashadi, stromada tolali tuzilmalar ko'payadi. Barcha ushbu jarayonlar tomonidan reproduktiv funktsiyaning to'liq yoki qisman yo'qolishi, sekresiya jarayonining to'xtashi va jinsiy a'zolar atrofiyasi yuzaga keladi. Gormonal disbalansning yana bir muhim jihati shundan iboratki, u ko'pincha immun tizimining zaiflashishiga ham olib keladi, natijada ayol jinsiy organlari infektsiyalarga moyil bo'lib qoladi. Bu esa, o'z navbatida, yallig'lanish kasalliklari va ularning asoratlangan turlari (salpingit, ooforit, endometrit, servisiti) rivojlanishiga zamin yaratadi. Shuningdek, to'qimalarning yangilanish xususiyatlari ham pasayadi, natijada reparativ jarayonlar susayadi, yaralar yoki yallig'lanish o'chog'i uzoq vaqt saqlanib turadi.[3]

Ayollarda kuzatiladigan perimenopauza va postmenopauza davrida ham

gormonal disbalans o'z aksini topadi. Estrogen darajasi keskin pasayishi hisobiga jinsiy organlarning epitelial qavati va stromada atrofik, sklerotik o'zgarishlar yuzaga chiqadi, bu esa jinsiy muammolar, hayz ko'rishning to'xtashi, jinsiy yo'l bilan uzatiladigan kasalliklarga moyillik, vaginada qurishish va tener qo'shimcha kasalliklarning rivojlanishiga olib keladi. Ayol jinsiy organlarida uchraydigan gistologik va patologik o'zgarishlarning asosiy sabablaridan biri — organizmning gormonal muvozanatini ta'minlaydigan markaziy va periferik endokrin bezlarning funksional buzilishlaridir. Bu o'zgarishlar tuxumdon, gipofiz, gipotalamus, qalqonsimon bez, buyrak usti bezlari faoliyatining buzilishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, tashqi muhit omillari, ovqatlanishdagi nomuvofiqlik, stress, surunkali kasalliklar, dorilarni noto'g'ri va uzoq muddat qabul qilish, ekologik omillar va boshqa sabablar ham gormonal disbalans jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonlarning barchasi natijasida qisqa yoki uzoq muddatli, ayrim hollarda esa butun hayot davomida ayol jinsiy salomatligiga putur yetkazilishi mumkin. Shu bois, gormonal muvozanatni doimiy ravishda tekshirib turish, muammoli simptomlarni erta aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan kompleks yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Organizmning har bir bosqichida gormonal balans va uning doimiy monitoringi ayollarda sog'lom hayot kechirish uchun asosiy omil sifatida qaraladi.[4]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, ayol jinsiy organlarida gormonal disbalans natijasida yuzaga keladigan gistologik va patologik o'zgarishlar juda ham keng va turli shakllarda namoyon bo'ladi. Bu o'zgarishlar ayol organizmining reproduktiv salomatligiga, umumiy sog'lig'iga va hayot sifati darajasiga bevosita ta'sir o'tkazadi. Shuning uchun, zamonaviy tibbiyotda ushbu muammoni o'z vaqtida aniqlash, to'g'ri tashxislash, individual va kompleks davolash choralari ishlab chiqish muhimdir. Uzluksiz ilmiy tadqiqotlar va yangi davolash usullari yordamida ayollarda uchraydigan gormonal disbalansning oldini olish va uning mo'ljallangan oqibatlarini kamaytirish, har tomonlama sog'lom avlodni shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdukarimova, G. K. (2019). “Ayol jinsiy organlari kasalliklarida gormonal disbalansning klinik va gistologik jihatlari”. Zamonaviy Tibbiyot, 1(4), 56-62.
2. Abdullaeva, M. B. (2018). “Ayollarda jinsiy gormonal buzilishlar va ularning patologik o'zgarishlari”. Tibbiyot Ilmiy Amaliy Jurnal, 3(2), 25-30.
3. Allamova, D. M., & Karimova, X. R. (2021). “Ayollarda gormonal disbalans natijasida yuzaga keladigan gistologik o'zgarishlar”. O'zbek Tibbiyot Jurnal, 5(3), 71-78.
4. Boymatova, D. T. (2022). “Jinsiy gormonlarning ayol salomatligidagi ahamiyati va ularning yetishmovchiligi natijasida kuzatiladigan patologiyalar”. Tibbiy Fanlar Rivoji, 6(2), 84-91.
5. Darxanova, S. T. (2019). “Ayollarda jinsiy gormonal muvozanatsizlik va uning patologik oqibatlari”. Ginekologiya va Endokrinologiya, 2(1), 40-46.
6. Ergasheva, N. A. (2017). “Gormonal disbalans natijasida bachadon va tuxumdon to'qimalarida yuzaga keladigan o'zgarishlar”. O'zbekiston Tibbiyot Jurnal, 3(2), 95-102.
7. Kayumova, Z. S. (2020). “Jinsiy a'zolar gormonal kasalliklarining gistologik xususiyatlari”. Pediatriya va Ayollar Salomatligi, 4(2), 62-68.
8. Matyoqubova, F. H. (2021). “Ayollarda reproduktiv tizim gormonal kasalliklari: etiologiya va patogenez”. Tibbiy Bilimlar, 9(1), 18-24.
9. Rasulova, S. O. (2018). “Endokrin tizim buzilishlarining jinsiy organlarga ta'siri va gistologik o'zgarishlar”. Zamonaviy Ginekologiya, 2(3), 37-43.